

KHA RI UNDE

- Hakelo thwii eka akhawunti ya bangi – u dipozita thwii eka akhawunti ya bangi ya muvuyeriwa.
- Hlayisa xilipi xa dipoziti xa le bangini ku xi humesa tanihi vumbhoni bya hakelo loko u komberwa ku endla tano.

NOTE: Hakelo thwii yi nga lerisiwa hi khoto tanihi endlelo ro hakela laha:

- o khoto yi vonaka swi fanerile eka swiyimo
- o ku nga na xikombelo hi muhehliwa na/kumbe muendli wa xikombelo eka khoto.

Muxaka wa mahakelelo ya wena wu fanele ku rhekhodiwa eka Xileriso xa Khoto.

Tsundzuka:

- Nomboro ya rheferense leyi nyikiweke hi Khoto yi fanele ku nyikiwa nkarhi hinkwawo loko ku hakeriwa eka akhawunti ya bangi kumbe ekhawuntareni.
- Fekisela vumbhoni byo hakela nkarhi hinkwawo (xilipi xo dhipozita mali kumbe rhasiti) eKhoto loko u hakela eka akhawunti ya bangi ya Khoto.

Ku humelela yini loko akhawunti ya bangi leyi mali a yi fanele ku hakeriwa kona yi pfariwile?

- Nyika khoto vuxokoxoko bya wena bya bangi lebyintshwa.
- Mutirhi wa Nhlayiso u ta ku tsundzuxa hi vuxokoxoko bya wena lebyi ntshwa bya bangi na mali leyi kolotiwaka.
- Vuxokoxoko lebyi ntshwa bya ku banga byi ta rhekhodiwa eka fayili ya nhlayiso.

Ku humelela yini loko munhu la amukelaka mali ya Nhlayiso a vabya, a lova kumbe a ri ematikweni ya le handle?

- Loko ku ri na rifu, Muhangalasi wa rifu wa muendli wa xikombelo kumbe Muhlayisi wa n'wana u nyikiwa mpfumelelo wa ku landza mali.
- Loko ku ri na vuvabyi, vulamari kumbe laha munhu la nga na mpfumelelo a ri ematikweni ya le handle, ku fanele ku kumiwa munhu wa vunharhu. Leswi swi nga endliwa hi ku humesa dokumente ya Matimba ya Muyimeri leyi nyikaka mpfumelelo eka xirho xa vunharhu ku landza mali ya nhlayiso

Xi n'wana xi nga endliwaka, ku nga ti hlanganisiwa na Ndzawulo ya Nhlayiso wa Vaaki (Soxali weka) ku kuma ku pfuniwa.

Xana ndzi ya kwihi ku kuma timfanelo ta ku Wundla na ku va Fikelela?

Ku kuma mahungu hi xitalo mayelana no Wundla na ku va Fikelela, yana ehofisi ya Gqwetha ra Ndyangu.

Ku kuma mahungu hi xitalo, tihlanganisi na lava landzelaka:

Department of Justice and Constitutional Development
Chief Directorate: Promotion of the Rights of Vulnerable Groups.
Tel: 012 315 - 1856/4
Fax: 012 315 - 1851
www.justice.gov.za

**Xana ndzi
endla njhani
xikoxo xa
Nhlayiso?**

Leswi u faneleke ku swi tiva!

Xana khoto yi pfula rini?

Tiawara ta Ntirho:
Musumbhunuku – Ravuntlhanu:
07h45 – 16h15

Xana ndzi fanele ndzi ya kwihi loko ndzi fika eKhoto?

Minkarhi hinkwayo u komberiwa ku sungula u ya eka Desika ra Mahungu leswaku u ta kombiwa ndhawu leyi faneleke.

Xana ndzi ta swi tiva njhani loko mali yi hakeriwile?

- Bana riqingho minkarhi hinkwayo u nga si ta eKhoto, ku tiyisisa leswaku mali yi hakeriwile.
- Loko mali yi nga hakeriwangi, Khoto yi ta sungula hi ku ringeta ku landzelerisa loko mali yi hakeriwile, naswona loko yi nga hakeriwangi, yi ta ku byela leswi u faneleke ku swi endla.

ALWAYS PHONE FIRST

Xana ndzi ta yima nkarhi wo tani hi kwihi leswaku ndzi ta hakeriwa mali?

- Masiku ya tihakelo ya lawuriwa hi Xileriso xa Khoto.
- Munhu la tirhanaka na swona u fanele ku hakela khoto leswaku wena u ta hakeriwa.

Swivangelo swo hlwela ka tihakelo

- Tikhompyuta ti yimile nyana.
- Tihakelo ti nga koteki ku landzelerisiwa hikwalaho ka ku nyikiwa ka nomboro ya rreferense leyi nga hoxeka.

Tsundzuka leswaku loko mali yi hakeriwa HI CHEKE eka akhawunti ya wena ya le bangi, mali yi ta ya KUMEKA NTSENA endzhaku ka NKOMBO wa masiku.

A ndzi ntshunxekanga kahle ku tirhisa akhawunti ya bangi.

Tsundzuka leswaku swi hlayisekile na ku va swi ri kahle ku tirhisa akhawunti ya wena ya le bangi ku fana na loko tihakelo ti endliwa hi khexe ya le Khoto kumbe hi xileriso xa ganixi.

Hi wahi magoza lawa ndzi ya tekaka loko ndzi nga kumi mali eka akhawunti ya mina ya le bangi?

- Kombela xitatimende lexi heleleke (ku nga ri xitatimende xo koma) xa akhawunti ya wena ya le bangi eka khawuntara ya bangi ya le mugangeni wa ka n'wina kumbe ATM.
- Tana na xitatimende xa wena xa le bangi xikan 'we na pasi ra wena eKhoto.
- Khoto yi ta humesa masamanisi ku sungula nandzu eka munhu la faneleke ku endla tihakelo.

Loko ku ri mina munhu la hakelaka mali ya Nhlayiso, Xana ndzi fanele ku endla yini?

U nga tirhisa tindlela leti landzelaka ta ku hakela:

- Xileriso xa ganixi – khamphani leyi u yi tirhelaka yi koka mali eka muholo wa wena.
- Tihakelo ta khexe – u nga ta eKhoto kutani u hakela mali eka khawuntara.
- Ku hakeriwa eka akhawunti ya bangi – u dhipozita mali eka akhawunti ya munhu la faneleke ku kuma mali.

Hikokwalaho ka yini ndzi lava siku ra Khoto?

Ku nyika Khoto nkarhi wa ku nyika xitsundzuxo eka munhu lowun'wana leswaku a ta kota ku ta eku tengeni.

Hikokwalaho ka yini swi ri swa nkoka leswaku vanhu lava hinkwavo va ta eKhoto?

Leswi swi endleriwa ku fikelela ntwanano wa leswaku ku laveka mali muni ya Nhlayiso naswona I mali muni leyi mumangaleriwa byo hakela a nga kotaka ku yi hakela.

Xana ndzi nga tirhisa yini tani hi Nomboro ya Rheferense?

- U ta kuma nomboro ya fayili leyi sungulaka hi 14/3/2 ku landzela nomboro ya wena ya rheferense leyi nyikiweke hi hofisi;
- Nomboro leyi yi va kona eka Khadi ra wena ra xilamula (orange) ra Nhlayiso.
- U komberiwa ku tshaha nomboro ya wena loko u vutisa hi mhaka ya wena.

Xana ndzi ta yima nkarhi wo tani hi kwihi ku fikela loko Xileriso xa Khoto xi endliwa?

Leswi swi ya hi ntirhisano wa vanhu lava hinkwavo. Loko vanhu lava va fikelela ntwanano, tihakelo to sungula ti fanele ku hakeriwa ku ya hi laha swi nga xiswona eka Xileriso xa Khoto.

Xana hi tihi tindlela to hambana leti ndzi nga kumaka mali ya Nhlayiso ha kona?

- Xileriso xa ganixi – khamphani leyi u yi tirhelaka yi koka mali eka muholo wa wena.
- Tihakelo ta khexe – u landza mali ekhawuntareni ya le Khoto.
- Ku hakeriwa eka akhawunti ya le bangi – mumangaleriwa u dhipozita mali eka akhawunti ya wena ya le bangi.

Ndlela yo antswa yo kuma mali ya Nhlayiso I ku va yi hoxiwa eka akhawunti ya wena ya le bangi.

Swipfuno swa leswi I ku:

- A ku na ku ya eKhoto
- A ku na tihakelo ta swifambo
- A ku na ku yima tilayini
- A ku na ku lahlekeriwa hi nkarhi wa ku va u nga yi entirhweni

Xana ndzi koxa njhani mali ya Nhlayiso?

Hi tihi timfanelo ta mina?

- I ntirho wa vatswari hinkwavo ku hlayisa n'wana wa vona hi swa timali.
- Leswi swi katsa mali yo xava swakudya, swiambalo, vutshamo, nhlayiso wa swa rihanyu na dyondzo.
- Ntsengo wa nhlayiso wu ta ya hi miholo ya vatswari ha vambirhi.
- Vatswari hinkwavo va na vutihlamuleri bya ku hlayisa n'wana wa vona hambu loko n'wana a velekiwa endzeni kumbe ehandle ka vukati
- Munhu la hakelaka mali ya nhlayiso u na mfanelo ya ku endla xivilelo ehenhla ka xileriso xa nhlayiso.
- Loko munhu la nga na vutihlamuleri bya ku hakela mali ya nhlayiso a nga hakeli, ku nga endliwa xivilelo eka Khoto ya Nhlayiso
- Xileriso xa Nhlayiso xi nga endliwa eka:
 - Matirhiselo ya mali eka ku velekiwa ka n'wana
 - Matirhiselo ya mali eka ku hlayisiwa ka n'wana ku suka hi siku ra ku velekiwa ka n'wana ku fikela siku ra ku endla vulavisi
 - Laha ku nga na ku tshikana, khale ka murhandziwa u fanele ku kuma mali ya nhlayiso loko leswi a swi katsiwile tani hi xiphemu xa ku endlelo ra khoto yo thalang.

Xana ndzi nga tihlanganisa rini na Khoto ya Nhlayiso?

- Loko munhu lowun'wana a nga humesi mali yo hlayisa n'wana kumbe ndyangu.
- Loko ku endliwa xikombelo xa Nhlayiso ro sungula.
- Loko Khoto yo thalang yi endle xileriso; ku pfula fayili leswaku khoto yi ta tivisa munhu la faneleke ku hakela leswaku u hakela rini, njhani na leswaku ku hakeriwa kwihi.
- Loko ku endliwa xikombelo xo engetela kumbe ku hunguta xileriso xa nhlayiso lexi nga kona.

Xana ndzi ya eka khoto yihi ku ya endla xikombelo xa mali ya Nhlayiso?

Tihlanganisi na Khoto ya le kusuhi hi riqingho tanihi laha va nga kotaka ku ku pfuna hi mahungu lama nga fanela. (Khoto ya Xifundzha laha n'wana kumbe munhu la lavaka ku hlayisiwa a tshamaka kona).

Ndzi lava ku endla xikoxo xa mali ya Nhlayiso - Xana ndzi endla njhani xikombelo?

- Bela riqingho eka Khoto ya le Mugangeni ku kuma leswaku hi yihhi khoto leyi nga yona leyi u faneleke ku ya eka yona.

- Bela riqingho Khoto ya Nhlayiso na ku va u tiyisisa leswi u faneleke ku ya na swona loko u ya endla xikombelo xa mali ya Nhlayiso.

- Tana eKhoto kutani u tati fomo ya xikombelo.

- Khoto yi ta ku nyika siku leri wena na mumangaleriwa (mutswari loyi un'wana) mi faneleke ku tivonakarisa hi rona eKhoto.

- Khoto yi ta humesa masamanisi eka mumangaleriwa mutswari lowun'wana ku va a tivonakarisa eKhoto hi siku ro karhi.

Lemuka:

Maendlelo hinkwawo ya ku sukela ka ku endla xikombelo xa Nhlayiso ku fikela ku kuma tihakelo to sungula swi nga teka mavhiki yo hlaya nyana, ku ya hi ntirhisano na swirho leswin'wana.

Xana ndzi fanele ku ya eKhoto?

Bana riqingho nkarhi hinkwawo u nga si ya eKhoto, ku tiyisisa leswaku:

- U ya eKhoto le yi nga fanela.
- U na mahungu hinkwawo laya nga fanela hi siku rero.
- U tiva leswaku mumangaleriwa (mutswari lowun'wana) u fanele ku va kona na wena hi siku rero.

Ndzi lava ku ya eKhoto ya Nhlayiso- Xana ndzi fanele ku famba na yini?

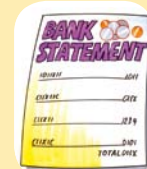
Vona leswaku u ta na swilo leswi landzelaka:

- Pasi.

- Nomboro ya pasi na xifaniso xa mutswari/mumangaleriwa byo hakela mali ya nhlayiso.

- Xitatimende xa bangi loko u ri na akhawunti ya le bangi.

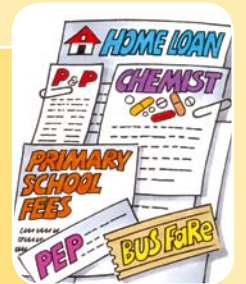
- Nxaxamelo lowu hlamuselaka swilaveko swa n'wana.
- Matsalwa laya tiyisisaka matirhiselo ya mali leyi, xik. xikweleti xa mati na gezi, swilipi swa le muchinini swa swakudya, tiakhawunti ta swiambalo na sw. na sw.
- Swilipi swa sweswi swa miholo swa vanhu hinkwawo lava kumaka muholo.

- Khrefu ya vutshamo na ya le ntirhweni ya munhu la lavaka ku hakela mali
- Khrefu ya vutshamo na ya le ntirhweni ya xirho xa ndyangu kumbe xaka.
- Siku ta khoto (loko ri bohiwile).
- Nomboro ya Rheferense (loko se yi nyikiwile).
- Xileriso xa Khoto (loko se xi nyikiwile).
- Ntwanano wo Thalang (laha ku nga ku tshikaniwa).
- Siku ro hakelo.

Xana hi swihi leswi nga xaxametiwa ku va swilaveko swa n'wana?

- Vutshamo
- Mati na gezi (xikweleti xa gezi)
- Swakudya na swin'wana
- Swiambalo
- Timali ta xikolo
- Timali ta swa rihanyo
- Timali ta tendzo

U ta fanela ku ta na matsalwa yo seketela eka matirhiselo lawa ya mali, handle ka swona KHOTO A YI NGA SUNGULI KU HUMELERISA LESWI, xik: swilipi swa miholo, swikweleti swa gezi, timali ta xikolo na marhasiti ya timali ta swa rihanyu.